

A TANTALIDÁK VÉTKE – AVAGY AZ ELFOJTOTT ÉS KIÉLT AGRESSZIÓ¹

GYENGE ZOLTÁN

*„S hát az ember milyen
vakmerő, erről ki szól?
És a bős asszonyok mily merész
vágyódásra gyúlnak,
mely földiekre vést borít?
Egybefűzött régi násztr
nőben-erős zabolátlan Erősz letípor, s győz
embereken meg állaton.”
(Aiszkhülosz)*

Az egyetlen, ami megtanulható a sors szörnyűnek látszó és embereket a mindennapiságukban megnyomorító jelenlétéből, hogy senki nem tudhatja előre, ami rá vár, senki nem érezheti biztonságban magát, amíg el nem jön a vég, de éppen ez a végtelen bizonytalanság teszi elviselhetővé az életet. A képtelen kegyetlenség, amely a görög mítoszok, majd azok nyomán a tragédiák világában felsejlik, mit felsejlik: felüvölt – az embernek egy atavisztikus vágyódását jelenti a természet végtelenségével való egyesülésre. Az agresszió éppen abból ered – és most nem a pillanatnyi, esetleg magyarázható erőszak ébredésére gondolok –, hogy az énnak a végességének kiélt tapasztalatát a mindenség befogadhatatlan érzetével kell szembeállítania. A görögöknél ezt két világ kollíziója reprezentálja: az *emberi* és az *isteni* metszéspontja, annak elviselhetetlensége, hogy az örök folyamatosan átszüremlik a végesen, és az ént emlékezteti arra, hogy létezése csak pillanatnyi (idő) és korlátozott (tér) lehet. Az ember üvölt a tehetetlenségtől, elfojtja a végtelenre irányuló vágyait, és kínjában mindezt a fenséges fogalmával takarja el, majd sírva segítségül hívja a művészetet.

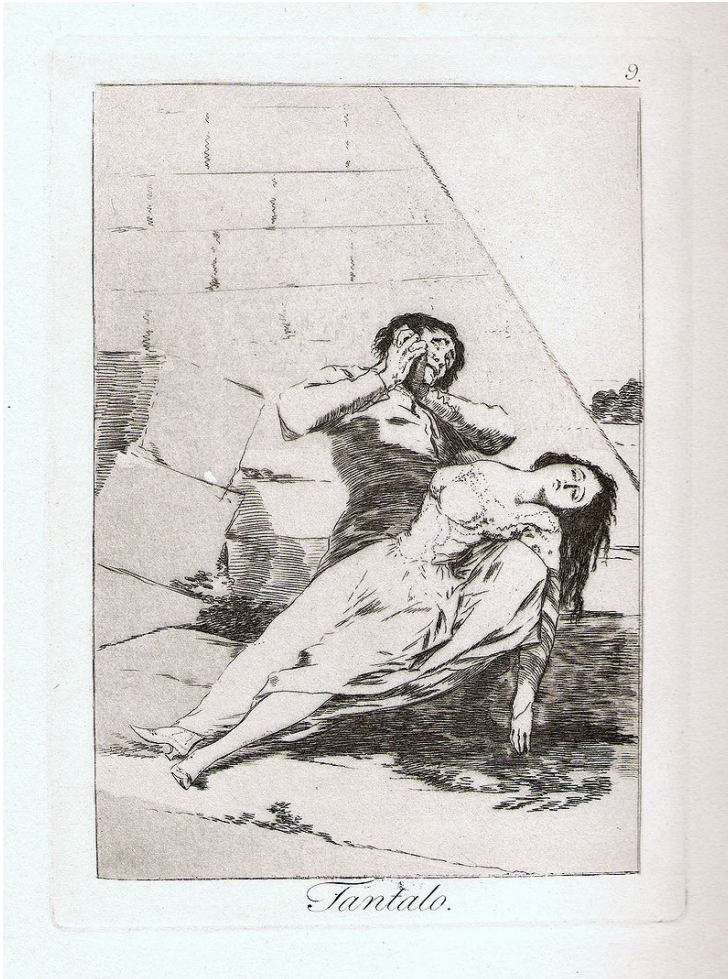
A művészetre van szükség, hogy ezt a szennyest, romlott, sokszor borzalmas világot „túléljük”, a végeesség érzetét magunkba zárjuk, és megteremtjük a végtelenség lehetőségének illúzióját.

---

¹ Az írás a *Kép és mítosz II.* kötetének egy részletét tartalmazza, amely 2016-ban fog megjelenni a Typotex Kiadónál.

De az elfojtott és kiélt agresszivitása átérzik rajta. A görögöknél ezt az egyes ember életében a sors teszi elviselhetővé. Ennek magyarázatára álljon előttünk egy mindenki számára jól ismert történet, a Tantalidák vétké.

A Tantalidák *Tantalosz* király leszármazói voltak. Tantalosz történetéről A kép és mítosz című könyvem első kötetében már írtam. *Goya* 1799-ben készült, és a „*Los Caprichos*” sorozatból származó képe életének ábrázolja egyik jelenetét, amelyben a fájdalmas kétségbeesés (ezt *Goya* pontosan eltalálja) játssza a főszerepet. (MET)

Platón a *Kratülosz* című kevésbé ismert, de remek dialógusában Tantalosz nevééről a következőket írja: „Azt meg, hogy a Tantalosz valódi és *természetes* név mindenki beláthatja, ha igazak azok a történetek, amelyeket Tantaloszról mesélnek. (...) Hát az a sok szerencsétlenség, ami még életében érte, és ami végül országát is romlásba vitte, meg aztán halála után a kőnek a *lebegése* (*tantaleia*) a feje felett, ami oly különös módon emlékeztet a nevére. Sőt úgy látszik, mintha valaki igen *szerencsétlennek*, *talantatosz*-nak akarta volna nevezni, de aztán ezt a szándékát elrejtve a Tantalosz nevet adta neki. Úgy látszik tehát, hogy híre alapján a szerencsétlenség adta neki ezt a nevet.” (Szabó Árpád fordítása)

Tantalosz története már szinte a platóni leírásból élénk tárul. Róla röviden tehát annyit, hogy származása bizonytalan, egyesek szerint Zeusz fia, mások szerint barátja, egy biztos: meghitt viszonyban volt az istenekkel, akik meghívták lakomájukra, amíg el nem bírta magát, és saját fiát szolgálta fel ételül az isteneknek, akik ezért a bűnéért súlyosan megbüntették. Örök szenvedésre ítéltetett, miként Ixión vagy Sziszüphosz, éhség és szomjúság gyötri, de sem az előtte lévő friss vizű tóból inni, sem a mellette lévő gyümölcsfáról nem képes szakítani. Ráadásul feje fölött egy szikla lebeg, folyton agyoncsapással fenyegetve. Családját, a Tantalidák nemzetségét átok sújtja, gyilkosságokkal, vérfertőzésekkel, és emberi elmével szinte kiagyalhatatlan szörnyűségekkel terhelt az egész csodás familia. Tantalosz gyermeke Pelopsz, Pelopszé Thüesztész és Átreusz, akik életében állandó és iszonyú kegyetlenségekben bővelkedő viszály vonul végig, de a család leszármazottja Aigiszthosz és Agamemnón, valamint gyermekei: Iphigeneia, Élektra és Oresztész.

A történet a következőképpen folytatódik. Pelopsz, Tantalosz fia, igen érdekes transzformáción esik át. Ő volt az az édes gyermek, akit az édes-apja feldarabolt, és az isteneknek étel gyanánt feltálalt. Tantalosz, e nagy gasztronómus, mindezt azért tette, mert – első magyarázat: meg akarta tréfálni az isteneket, illetve – második magyarázat: mert elfogyott a kaja, és nem volt mit enni, ami tényleg nagy szűgyen lett volna, hát dühbe jött, és hirtelen ötlet: nosza aprítsunk hát gyermeket! Az istenek azonban nem ettek az ételből (nota bene: azért istenek, mert többet látnak, mint az emberek), ezért kevésbé tréfás hangulatba kerülve kiszabták Tantaloszra az ismert büntetést. Pelopsz története pedig innen kezdve izgalmas. Valami hasonló esik meg vele, mint Dionüszossal, akit széttépnek, de szívéből újra élesztik, nos, Pelopsz testét ugyancsak összerakták, mégpedig úgy, hogy Hermész összeszedte Pelopsz testének darabjait, ugyanabban az üstben újrafőzték (már megint a görög konyhaművészet!), mitől ez a főzésmánia? Klóthó a Moirák egyike (ld. első könyv) összerakta a testrészeket, majd azt követően Rheia életet lehelt bele. Akár egy jó hírű Michelin csillagos étteremben. Pelopsz aztán kegyetle-

nül megszívja, mert a reszuscitáció, azaz az újraélesztés túl jól sikerül. Pelopsz szépséges ifjúként kel életre, ez nem mindig jelent jót a görögöknél, nála sem: hisz Poszeidon rögtön beleszeret, arany kocsiján az Olümposzra viszi, és megteszi ágyasának (!) és pohárnokának, ahogy Zeusz Ganümedészt, akit sas képében ragadott el. *Nicolas Poussin* 1634-ben festett képe (Museum of Art, Philadelphia) a Neptun diadala címet viseli, Amphitrite, a tenger istennőjének kétségkívül központi szerepet betöltő alakja mellett (lenne róla mit mesélni), egy ifjú áll az isten mögött, aki akár Pelopsz (is) lehetne. Az ágyas és pohárnok. Mily csodás karrier!

Igen, a vérfertőzés és a pederasztia, némi pedofiáliával fűszerezve az istenek kiváltsága, ahogy Gadamer mondja, miközben Freud ismét nyalja a tíz úját, hogy az emberek titkos és alantasnak tartott vágyaikat, rejtett agressziót vetítik ki az istenekre. Bár hozzá kell tenni, hogy a Tantalidák vétke ezért vonul végig minden egyes leszármazó történetében. Maga a tömény borzalom. Nem véletlen, hogy e remek család története a görög mitológia egyik legkedveltebb és többször megénekelte témája lett, különösen a drámákat nézve. Feldolgozta Szophoklész, Euripidész és természetesen Aiszkhülosz. Ez utóbbi egyben trilógia keretében. Ennek első bemutatója i.e. 458-ban volt, az

Akropolisz alatti Dionüszosz színházban. A dráma három részből áll: *Agamemnon*, *Áldozatvivők* és *Eumeniszek*. A verseny résztvevőinek egy szatírát ugyancsak elő kellett adniuk, ez azonban elveszett.

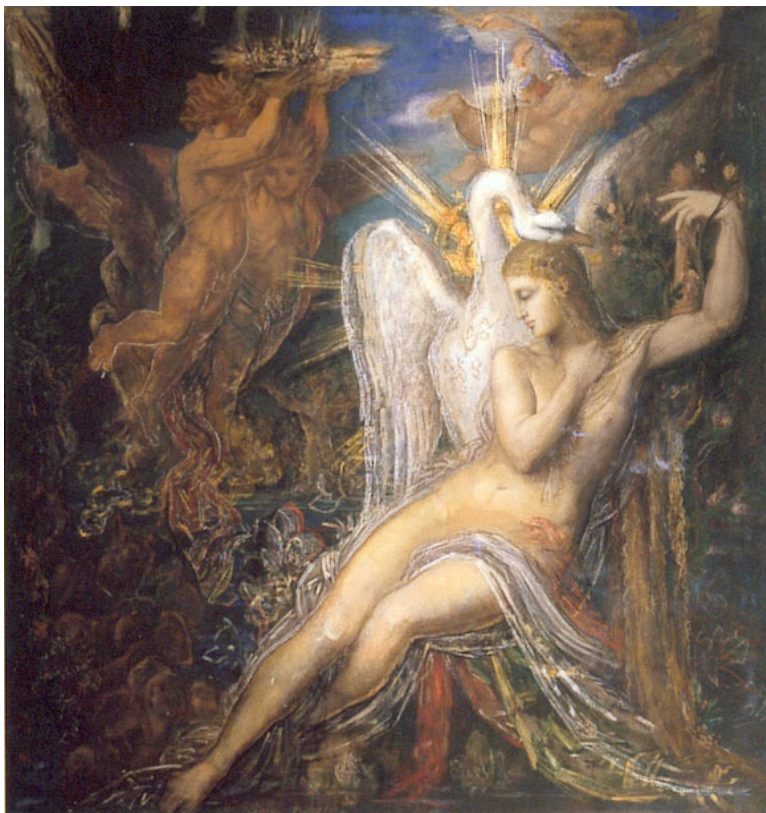
A családtörténet a következőképpen folytatódik. Pelopsz két viszálykodó fia Thüesztész és Átreusz, akiknek egymás elleni ádáz küzdelmük továbbél gyermekeikben. Átreusz fiai Meneláosz és Agamemnon, míg Thüesztészé Aigiszthosz, akit nem mellesleg a saját lányával Pelopiával nemzett. Lehet követni? Nem könnyű, az egész szörnyen szövevényes. Aigiszthosz apja kérésére megöli annak testvérét, Átreuszt, elfoglalja Mükéné trónját, és haláláig viseli ezt a tisztséget. Drága testvér, drága apa ez a Thüesztész, akinek lánya Pelopia öngyilkos lesz, amikor szembesül azzal, hogy Aigiszthosz egyszere a fia és testvére. A 7a Oidipusz. Megérkezünk hát Agamemnonhoz. *Ibükosz* írja róla:

„*És Pleiszthenidész Agamemnón
volt vezérük,
e férfi-vezér, a derék agg Atreusz
oly hős, daliás fia.*”

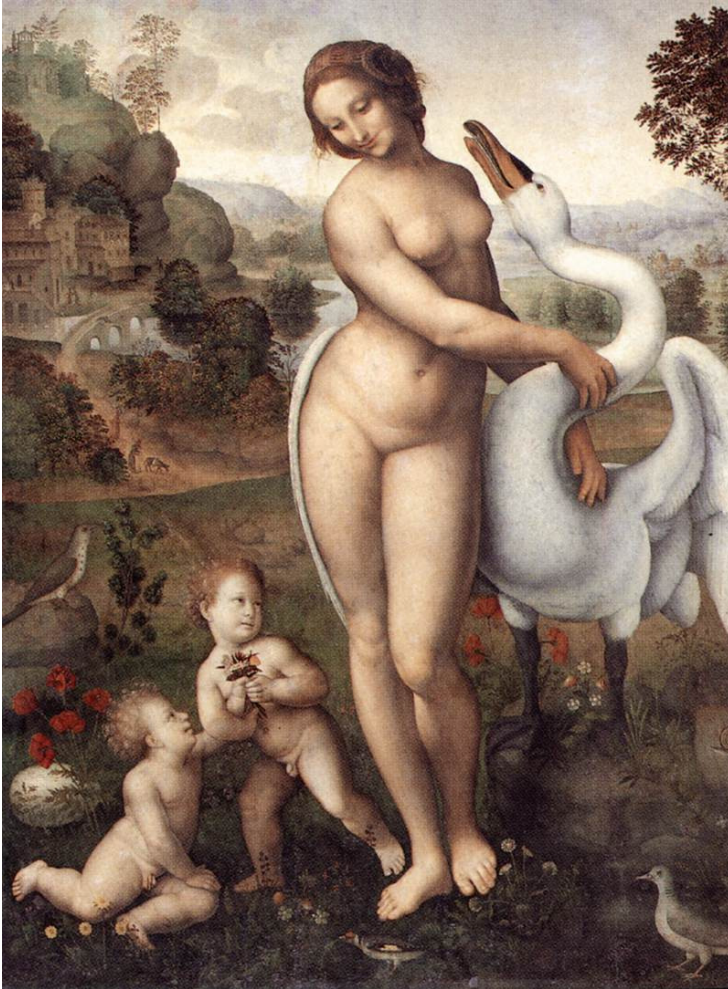
(Kálnoky László fordítása)

Agamemnon és Meneláosz testvérek. Jó testvérek. Már amennyire az az atreidáktól kitelik. (Az atreidák Átreusz leszármazói, nyilván azzal különböztetik meg a tantalidáktól magukat, hogy nem akarnak közösséget vállalni Thüesztész gyermekeivel.)

A fényes reményű család egy mellékszálal továbbgazdagodik. Nem is akármilyenel. Belép a képbe *Klütaimnésztra*. Nos, róla – túl azon, hogy Agamemnon felesége lesz, Elektra, Iphigénia és Oresztész anyja – egy-két szót mindenképpen ejtenünk kell. Nála – ahogy egyébként a többi szereplőnél – érdekes módon kapcsolódik egybe az isteni (égi) és az emberi (földi) világ. Születése páratlan. Azaz inkább páros. Tündareosz az apja és Léda az anyja. Nos, Léda kihagyhatatlan, megkerülhetetlen, mind a képzőművészet, mind bármely, a mitológiával foglalkozó írás számára. (Korábban sem kerültem ki.) A mindig csőre töltött Moreau-nak köszönhetünk egy másik Léda képet, mint amit korábban használtam.

Michelangelo festményéhez képest Moreau-é jóval később keletkezett, a leírások azt emelik ki, hogy a nőalak Alexandrine-t idézi, aki a derék Moreau titkos szerelme volt. Zeusz hattyú képében hágja meg Lédát, ahogy Euripidész az *Iphigénia Auliszban* című művében mondja: „anyádat Lédát, szárnyas alakúan ölelte Zeusz”. Léda – hogy ki ne derüljön a véték – még aznap éjszaka együttthál a férjével (is), Tündareusszal. Ennek köszönhetően négy gyermeke születik, akik közül kettő halhatatlan (hisz apjuk Zeusz), kettő halandó, mert apjuk Tündareusz. A halandók: Klütaimnésztra és fivére Kasztor. De azért van valami közük az istenekhez, ha több nem, hogy a főisten halhatatlan gyermekeinek féltestvérei, ahogy azt Leonardo kiváló festményén (*Léda és a hattyú*) látjuk.

A derék Agamemnon Klütaimnésztra férje meggyilkolása után lesz az özvegyé tett nő ura és parancsolója, ami azért valljuk meg, nem a legjobb entrée. Bár ki tudja? Meneláosz meg elvette Klütaimnésztra nővérét, Helenét. A balga. Már mint mindkettő. Cherchez la femme. Egyiknek és másiknak is a nő lesz a veszte. Meg Helené miatt elpusztul Trója. De oda se neki. Euripidésznel mondja Klütaimnésztra Agamemnonnak:

*„Figyeld tehát meztelen beszédemet,
mert nem fogunk már rejtvényekben szólni.
Először – mert szemedre először ezt vetem –
erővel tettél asszonyoddá egykoron,
megölted Tantaloszt, az első férjemet,
és élve csaptad földhöz apró magzatom,
emlőimről ádáz erővel tépve le.”*

(Devecseri Gábor fordítása)

Ismét az agresszió. A mással szemben. Ami mindenképpen visszafordul, és annak fejére hullik, akitől származik. Tündareusz, a Zeusz által felszarvazott férj és spártai király, Agamemnonhoz kényszeríti lányát, Klütaimnézstrát, aki három gyermeknek ad életet: Elektrának, Iphigéniának és Oresztésznek. Lássuk be, bármennyire elítélendő későbbi vétke, férje iránti szerelmével nem lehet vádolni, s talán nem véletlenül. Még akkor sem, ha benne az elfojtott agresszió végtelen kegyetlenségben tör ki.

Agamemnon tíz évig volt távol, szoros elfoglaltságként trójaiakat öldökölni. Aigisztosz, aki Agamemnon apjának – aki, ha még tudjuk követni: a nagybátyja volt – nem mellesleg gyilkosává lett, nem csatlakozott a sereghez, hanem idejét arra használta, hogy elcsábítsa Klütaimnézstrát, és rávette arra (valószínűleg a fentiek ismeretében nem kellett nagyon erőlködni), hogy együtt öljék meg a királyt, ha visszatér Trójából. Valamint volt rá tíz évük.

Zeusz viszont megtudja, hogy mire készül Aigisztosz, mire Hermésszel le akarja beszélni a tervéről, ám a jó Thüesztész gyermek hajthatatlan. Nyomorult Aigisztosznak nyomorult a sorsa. Ha van hozzá gyomor, elmondom miért. Mint emlékezőnk Agamemnon és Aigisztosz apja (Átreusz és Thüesztész) egymást elemészteni vágyó testvérek voltak. Átreusz felesége Aeropé férjét éppen Thüesztésszel csalta meg, mire az kivégeztette asszonyát, majd a csalárd testvér korábbi gyermekeit legyilkolta, széthasogatta, megfőzette, és az apának eledelként tálalta. Megint a konyhaművészet! Thüesztész vidáman falatozott a lakomán, egészen addig, míg Átreusz meg nem mutatta neki a maradék „alapanyagot”. Ekkor megátkozta testvérét, majd arra a földre szökött, ahol leánya volt papnő, akit – ha már ott volt – legott megerőszakolt, mely „nászból” született ez az édes gyermek, Aigisztosz. Mint tudjuk ő ölte meg Átreuszt, Agamemnon apját, és ő vette rá Klütaimnézstrát, hogy együttesen öljék meg magát Agamemnon is. Az erőszak pedig egyre növekedett.

Klütaimnézstra a fürdőházba vezette Agamemnon, aki megfürödve (képtelenesen is, csak még nem tudta) kilépett a fürdőből, mire felesége egy hálót dobott rá, Aigisztosz pedig erre berontva szúrta, ahol tudta. Végül a derék feleség egy bárdal levágta a fejét, majd végzett Kasszandrával, és hogy teljes legyen a családi öröm – für alle Fülle –: lemészárolták ikergyermekeit. Csak

zárójelben jegyzem meg, hogy Agamemnon és Klütaimnésztra sírja ma is látható Mükénében. Borzongató érzés az oroszlános kapu alatt belépve a romok között járni, de még félelmetesebb a sötét, hatalmas pincyszerű sötét sírba belépni, és közben az antik (vagy valós, vagy valósnak hitt) történetre gondolni. De itt van az Atreidák névadójának, Átreusznek a kincsháza (és sírja), amely hasonlít az előbbiekhöz, amennyiben az ugyancsak föld alá vájt, hatalmas kupola, olyan méhkaptárszerű, és mára már természetesen teljesen üres. A romok méltán népszerűek, nincsenek messze Tolo csodálatos partjától, ahol az emberek izzadtan, a tűző napban teljesített ókori túra után leöblíthetik magukról a hátborzongató történet „porát”. Ennyit szenteljünk a turizmusnak.

Ha belegondolunk, itt ismét az emberi és az isteni világ konfliktusáról van szó, amely a legeredendőbb agressziót szüli. A görög mítoszok ebből a szempontból érdekesek és egyedülállóak, mert egyrészt: az erkölcsi törvények csak az emberi világra érvényesek, az istenit más szabályok, egészen pontosan a szabálynélküliségnek való nekifeszülés mozgatják, amely az eredendő agresszió kiváltója. Persze vannak keretek az istenek számára, mondjuk a Moirák, és tudjuk, hogy még magának a főistennek is van sorsa, sőt nem látja előre (ld. Aiszkhülosz: *Leláncolt Prométheusz*), de folyamatosan feszítik ezeket a kereteket, néha oly módon, mintha megirigyelnék az emberi világ erkölcsi törvényeit (vagy inkább: törvényszegéseit). Majd hirtelen számon kérik az emberektől azokat a tetteket, és következményeit, amelyek okozói esetleg ők maguk voltak. Az isteni és az emberi tehát nincs mereven elválasztva egymástól, át- átszövi egyik a másikat, természetesen elsősorban úgy, hogy az istenek beleavatkoznak az emberek világába, gyilkolnak, megerőszkolnak, büntetnek és jutalmaznak, nota bene: főzicskélnek, elő- és eltűnnek, rendet tesznek és felforgatnak stb. stb. Az emberek számára azonban mindez természetes, együtt élnek az istenivel, részét képezik mindennapjaiknak, azaz *az istenek nem az égben vannak, hanem a földön*, köztük, velük, és sokszor ellenük. Az istenek velük élnek, mármint: velük együtt. Az istenekben nem hisznek, hanem *tudják*, hogy vannak. Gondoljunk bele: az istenek székhelye nem az égben van, hanem, az Olümposzon, ezen a bár magas, de nem túl nagy kiterjedésű hegyen. De néha ez a viszony fordítottan ugyancsak érvényesül, gondoljuk Parisz történetére, amikor az *ember* tesz igazságot az *istenek* között – igaz, szépirodalmi kérdésben. Az is agressziót szül.

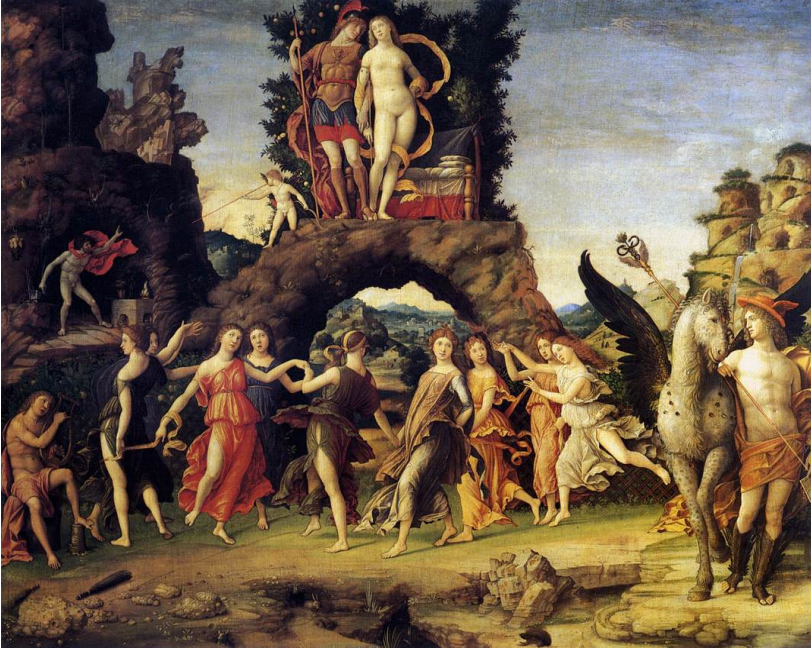
Oresztész sorsa a bosszú. Ha már a hegyeknél tartunk, Oresztész kedvenc helye a Parnasszosz volt, amely az Olümposznál jóval délebbre található, és amelyet a görögök Apollón és a múzsák lakhelyének tartottak. A legenda szerint az isten itt végzett Püthonnal, a hatalmas kígyóval, és a hegy lábánál van Delphoi, az antik világ leghíresebb jóshelye. Ha valaki járt ott, látta a

környezetet, a magas domboldalra épült még romjaiban is monumentális épületeket, megérti mindezt. Ha olyan szerencséje van, hogy viharban kel át a Parnasszoszon, és a villámok körülötte csapkodnak, ugyancsak megérti a Zeust övező mondák igazságtartalmát. Ha elhagyja a hegyet, és leereszkedik Athén irányába a síkságra, amely a hegy számos pontjáról messze belátható, látja, amint a főisten mérgesen dobálja össze-vissza a villámain, és retteg, nehogy megharagítsa magára: nosza, induljunk a templomba egy jó kis áldozatra! Biztos, ami biztos. A hegyen fakad a költői ihlet eredőjének tartott Kasztalia-forrás, amelynek révén lett a Parnasszosz a költészet, a zene és minden művészet bölcsője. A Louvre-ban van egy kép, amelyik a kedvenceim közé tartozik. A címe: *Parnasszosz*, és nem kisebb festő, mint *Mantegna* műve.

Mantegna képe azonban nem a neoplatonikus szédelés lila kódében keletkezett szemben Raffaello freskójával.

Itt ugyanis tiszta, éteri alakok vonaglanak istenien a képen, isteni formák, isteni mozdulatok, minden annyira isteni, hogy az már nem emberi, addig Mantegna képe sokkal kevésbé fennkölt, de sokkal mélyebb értelmű: költészet szent helyét összekötötte az egyik leghevesebb, a féltékenység által kiváltott agresszióval...

Nos, itt jön az a többlet (ld. Panovszky), amelynek ismerete nélkül nem lehet ezt a képet teljes egészében megérteni. Mert bár a kép címe Par-nasszosz, nem arról szól, hanem az erotikus vágyból keletkezett, elfojtott, majd kiélt agresszióról, amit viszont csak az lát meg, akinek van hozzá szeme. Ha a féltékenység agresszivitásának van toposza, és a mítosz mindig archetipikus (Jung), akkor az alábbi történet minden kétséget kizárólag ezt testesíti meg. Amikor a Louvre-ban sétálva megláttam ezt a képet, lemere-vedtem előtte a látottaktól.

A baloldalon Apollónt látjuk, amint hangszerén játszik, a múzák a valószínűleg lágy, de vidám zenére, amennyire egy lantjáték vidám lehet; könnyed táncot lejtének, míg jobb oldalán a képek Hermész figyeli a jele- netet. Vagy nem. Ugyanis a kép középpontjában két, eléggé pontosan fel- ismerhető alak áll: Aphrodité és Árész. Vénusz és Mars, hisz a középkorban általában latin nevével illették őket. Eddig rendben. Ha figyelmesebben megnézzük azonban, balra egy odú vagy barlang szélén egy randa, szutykos alak, aki éppen otthagya a tüzet, amin a kovácsolnivaló vasat izzította, és dühösen mutat – látszólag – a középen álló két szereplő felé. Ő nem más, mint Héphaisztosz (Vulcanus), akinek története jól ismert: olyan rútnak

született, hogy anyja, Héra lehajtotta az Olümposzról. A megcsalt és felszarvazott férj prototípusa, aki rémületesen rút, mégis hozzákényszerítik a szerelem istennőjét, Aphroditét, aki legott megcsalja délceg Árészsal, a hadistennel. A történet arról szól, hogy Héphaisztosz egy láthatatlan hálót sző, amelybe a szerelmesek beleesnek, és amikor in flagrante delicto kapja el őket, elhívja az isteneket, hogy lássák szégyenét. Viszont ezen a képen – Mantegna zseniális – nem a csalókra mutat vádlón, hanem a lábuknál lévő Erószra (Ámor), aki nyilával annyi gondot és problémát okozott a hitvesi hűségben éldegelő pároknak. Apológiának és magyarázatnak egyaránt kiváló. Korábban ezt Tintoretto és Voss képe kapcsán részletesen elemeztem.

A kép másik szegletében Hermész (Mercurius) látható, kezében egy nem egészen pontosan megfestett caduceus (kerükeion) pálca, pompás felsőtestét megfeszíti, miközben látszólag ügyet sem vet a történésre. Pedig, pedig. A mítosz szerint miközben az istenek a hálóba gabalyodott szerelmespárt szemlélik, Hermész azt a megjegyzést teszi Aphrodité csodás meztelenségétől elkápráztatva, hogy szívesen lenne vele együtt akár egy hálóba gabalyodva, és akár közszemlére téve. Aphrodité ezért a nyílt szerelmi vallomásért később megajándékozta a testével, amely együttlét gyümölcse lesz a kétneműnek született Hermaphroditosz. De visszatérve: a helyszín – a múzsák hegye – ad különös és egyedi értelmet az egész megcsaltatási történetnek, a fennkölt művészet és az alpári, testnedveken csúszó-mászó kéjvágy összemosásával. Mintha Mantegna azt sugallná, amit Nietzsche mond:

- a művészeti szép (*Apollói elv*) elleplezi a görögség igazi lényegét (*Dionüszosi elv*), elfedi a lét keserves borzalmát, kisszerűségét, a kéjben és vágyban kiélt agressziót;
- és melleleg megmutatja, hogy a csodált antik művészet talmi tisztasága mögött mennyire mindennapi vágyak, elfojtott agresszív vágyak húzódnak.

*„Moirák, ti nagyok, Zeusszal ma akként
érjeteztek itt célt,*

*mint ahogyan jár az igazság:
"Gyűlölet oszt szót: éppoly szózat
légyen a válasz" - így várja is el
Diké az adót rivalogva.*

*"Véres ölésért csak a véres ölés
adhasson adót: hulljon le, ki öl" -
háromszoros-agg ez a szózat."*

(Aiskhülos, Devecseri Gábor fordítása)

Nem akarok túlzásokba esni, de önmagában ezeknek a szavaknak a jelentése megérne egy külön könyvet. Moirák (sors), Zeusz (istenek), Diké (emberek), a három szint tökéletes megjelenései. Mert bár Diké isten, de hatása az emberi világra értelmezhető, ami a szöveg zsenialitásából kitűnik. „Véres ölésért csak a véres ölés adhasson adót: hulljon le, ki öl” – szól a szentencia. Nyilvánvalóan ez az emberek viszonyaira érvényes, hisz abban az esetben, ha az istenekre is igaz lenne, akkor maga a főisten kerülne a legnehezebb helyzetbe, ha öléseinek számát, erőszakos nemi eltévelyedéseit, mai fogalmaink szerint beteges pedofiliáját nézzük. Ez a főisten: annyira szép, sőt maga a csoda! Nem tehetem meg, hogy Platón magasztóptú etimológizáltságát ide ne idézzem: „Mert Zeusz név majdnem egy mondat. Az emberek ezt kettéválasztják, és egyik részük az egyiket, másik részük meg a másikat használja; mert egyesek tárgyesetben a Zéna, mások meg a Dia alakot mondják. Ha ezt a kettőt összekapcsoljuk, akkor a kettő együtt fejezi ki az isten lényegét, és mint említettük, épp ez a név feladata.” Szép. Mint teória. Nem mint valóság. Zeusz, a fényes főisten maga a megtestesült agresszió. Az emberek agresszivitása ebből következik. Mert az ember isten akar lenni, és kész. Emberi viszonylatban arról a nemes gondolatról van szó, amit a *ius talionis* kifejez, és maguk az istenek kérik számon az emberen. Lásd Diké szava vagy Oresztésznek adott jóslat, amely bosszúra hívja fel. A talió elv: szemet szemért, fogat fogért. Ami szép, nagyon szép. Nemes eszme. Hammurápi törvénye így szól: „Ha egy polgár kiüti egy polgár fiának a szemét, üssék ki a szemét; ha egy polgár csontját töri, törjék el a csontját.” Igaz, ez csaknem négyezer évvel ezelőtt készült. De tíz közül kilenc ma is ezt vallja. Nem nagyon gondolva azzal, hogy a szemet szemért, fogat fogért csak sok-sok vak, és sok-sok fogatlan embert eredményez, más haszna nagyon nincsen. A Valahol Európában jut mindig eszembe: „Könyörgöm, akasszuk fel!” Szép: az emberben így kerül az állat a homo sapiens fölé.

Ki így gondolja, ki úgy, a Tantalidák tragédiája látszólagos feloldást nyer. Látszólag, mert mindez annyira szép, annyira sok vért és kegyetlenséget leplez, hogy igaz sem lehet. Az elfojtott agresszió annak kiélésével másban ismételtén agresszivitást vált ki. És így tovább. Az agresszió agressziót szül – ez közhely. De igaz. Nincs feloldás, nincs megnyugvás. A fúriák mindenhol ott vannak körülöttünk. Ez is közhely. Mondanám: ott vannak bennünk. Nincs hát feloldás: bár a kar dala az Eumeniszekben már-már gügyeség szintjére süljed:

*„Tiszteltetek. Kegyesek, mi vidékünk
jóakarói, fáklyavilágnak
örvendően, előre tehát!
S rivalogjon a tánc meg az ének!*

*Nektek szent lakotokban örökké
áldoz a Pallasz népe; s a Látó
Zeusz meg a Moira is egyet akar.
S rivalogjon a tánc meg az ének!”*

(Trencsényi-Waldapfel Imre fordítása)

Zeusz és Moira egyet akar. A nagy túró! Hogy az ember ebben a világrendben kétségbeesetten keresi önmagát, egyszerre akar ember maradni, egyszerre szeretne isten lenni, az megoldhatatlan, áthidalhatatlan, kivitelezhetetlen. A beszorítás eleve agressziót szül. Az agresszió kiélése ugyanoda vezet. Akkor hát mit tegyünk? A klasszikussal szólva: que sais-je – mit tudom én!